

2. Idelette

„Másnak a felesége megbénulhat, gutaütés érheti, vagy szenvedhet bármilyen más, gyógyíthatatlan betegségben – vajon eldobhatja-e őt a férj azzal a kifogással, hogy nem képes magát megtartóztatni? Tudjuk viszont, hogy mindig megkapják a Lélek segítségét azok, akik az ő útjain járnak.”

(Kálvin: Evangéliumi harmónia¹)

Strasbourg, 1538

– Beszéltem ma a prédikátorral – jelentette be Stordeur.

Idelette letette egy pillanatra a vasedényt, amit már jó ideje sikált, de az az égett folt nem akart teljesen eltűnni róla. Sötét konyhájukat csak a tűzhelyben gyengére hagyott tűz világította meg, az alkonyat fényéből sok már nem talált utat a keskenyre vágott ablakokon. Stordeur ma megint addig dolgozott, ameddig látott még a nyomda előtt kuporogva. Metszve formálta az ólomba zárt betűket, amiktől egyre szürkébbek, egyre fonnyadtabbak lettek ujjai.

Hamarosan a szeme világa is követi az ujjak sorvadását.

– Melyik prédikátorral? – kérdezte a férjét. Letette a vasedényt. A fonott kosárba tett kis Judith mellé lépett, a pólyának használt kendő kilógó végébe törölte a kezét. Cseréptálban híg levest tett Stordeur elé és egy kis kenyeret, amit magától vont meg, hogy legyen este mit odaadnia.

– A mi prédikátorunkkal – ülte le sóhajtván Stordeur. – A franciával. Tudod.

– Calvinus.

– Az.

A név megült rajtuk. Stordeur némán evett, rágott, szürcsölt. Idelette kicsit felszította a tüzet, hogy jobban lássanak. A kis Charles nyugtalanul aludt a fal melletti lócán, lábaival néha rúgott egyet-egyét.

Mikor híre ment, hogy Bucer a városba hívta az elűzött franciát Genfből, Stordeur először úgy érezte, hogy Isten büntetése érte utol őket. Ismerte a franciát: mikor még az anabaptista testvérekkel együtt égett a szíve Krisztus evangéliumáért, úgy tűnt, Genfben jó talajra hullanak az elvetett magok. De az a nagyhangú, erőszakos Farel és az árnyékának tetsző, halk szavú Calvinus vitára hívta ki őket; és a hitvita végén a tanács kiúzta a városból az anabaptistákat, és eltiltotta minden hívüket.

Stordeurban akkor eltört valami. Világos kijelentést kaptak az Úrtól, hogy diadalmaskodni fognak, és látást láttak, hogy Genf az evangélium fénylő lámpása lesz a sötét világban, hegyen épült város, amit nem lehet elrejtteni. Helyette szinte az életükért kellett futniuk, és a város gonoszabbá fordult, mint előtte volt. Csekély vigaszt jelentett, hogy nem sokkal később legyőzőik is követték őket, sőt még nagyobb botrány és világra szóló csúfság között kergették ki őket a városból.

De hogy Calvinus végül ide kerüljön Strasbourgba, és a francia nyelvű menekültek pásztorává nevezzék ki!... A menekültek között pedig ott volt az egykori lángoló lelkű anabaptista Stordeur és felesége, aki Liége városából menekült el a hite miatt, és akiket Isten egymásnak adott. Azóta pedig két gyermekkel is megáldotta őket, sőt munkával is, ami pont elég volt ahhoz, hogy ne éhezzenek. Ne éhezzenek minden nap.

Kellett néhány hét, mire Stordeur elszánta magát arra, hogy meghallgassa az új prédikátort. Addig a város másik istentiszteleiteire jártak. A férfi értette a németek nyelvét, Idelette kevésbé; de ő a gyülekezetben hallgatott, és otthon kérdezett, a Szentírás rendje szerint. Végül már a francia

1 II. kötet, 324. oldal

testvérek keresték fel őket, és biztatták Calvinus meghallgatására. Mintha nem is ugyanarról az emberről beszéltek volna, mint akire Genfből emlékezett.

Elmentek hát és a szokott módon meghúzódtak a hátsó sorokban. Mióta Calvinus prédikált, a régi, romos templom úgy megtelt, hogy alig fért be mindenki. A környező falvakból is felbukkantak azok a testvérek, akik számára a városi élet túl drága volt – hiába számítottak módos, művel polgároknak odahaza, most német parasztok mellett dolgoztak. De nem bánták: itt szabadon gyakorolhatták a hitüket; és olyan testvérek közösségében éltek, akik nem csak lelki, hanem világi javaikat is megosztották velük. Stordeur is így kapott munkát betűmetszőként Oporimus mester nyomdájában, ráadásul egy, a műhely mellé tapasztott kis lakást is bérbe vehetett.

Elmentek a menekült gyülekezetnek kijelölt egykori pápista, meglehetősen romos templomba, amit korábban már istállóknak is használtak. A szag ott maradt körülöttük, a szalma ott ropogott a lábuk alatt, hiába söpörték már fel párszor az egészet. Nem gondoltak vele. Meghúzták magukat a hátsó sorokban, magukhoz szorították és csitították a két gyermeket. És Isten szent Igéje életre kelt a méltatlan falak között.

Úgy siettek haza, mintha valami elől futnának. Talán futottak is. Stordeur a nyomdából áthozta Calvinus kis könyvecskéjét, ami az *Institutio* nevet viselte, és amit Oporimus szeretett volna kinyomni, mert jó pénzt remélt tőle. Onnantól kezdve felváltva olvasták a Szentírással. Azokat a latin részeket, amiket Idelette nem értett, Stordeur elmagyarázta neki. De sokat megértett belőle az asszony is: Calvinus egyszerre írt szépen és érthetően a tudomány nyelvén. Kevés asszony beszélt latinul, de Idelette nyomdász lányaként nőtt fel, könyvek között, írástudók és tanítók társaságában. Amikor csak alkalmuk volt rá, ott voltak a prédikációkon. A tanács elvette tőlük a templomot, mert a környéken lakók számára túl sok volt már az oda sereglő idegen – és kellett a hely a barmaiknak is. Kaptak helyette egy másikat, egy kisebbet. Régen bünbánati kápolnaként használták, majd felhagyták. Még romosabb volt, mint ahonnan kiszorultak. A testvérek próbálták méltóvá tenni a benne megszólaló Igéhez. Pénzüik, építőanyaguk nem sok volt, szakértelmük még annyi sem, de Isten minden biztonnal jókedvvel nézte őket. Nem a falak számítottak. Az erővel életre kelő szavak számítottak, amiket a méltatlan falak sem tudtak megoltani.

Hallgatták az új prédikátort, olvasták a könyvét, megvitattak mindent. Az egykor lángoló tűz, mindent felforgatni akaró szélvihar már elcsendesedett Stordeur lelkében. Idelette is sokat csendesített rajta és az is, hogy immár férj és apa volt. Megtapasztalta, hogy Isten a mindennapi kenyeret nem csodák és rendkívüli jelek, hanem becsületes, szorgalmas munka által akarja inkább megadni. Elriasztották azok a túlkapások is, amivel az anabaptisták közül induló fantaszták meggyalázták a szent hitet. De legfőképpen rá kellett ébrednie, hogy a sok látás, prófécia és égi üzenet, amik közül nem egyet ő is kapni vélt és hirdetett erősen, nemhogy nem támaszthatóak alá a Szentírásból, de sokszor egyenesen ellene mondanak.

Idelette eladó leányként ellenállhatatlanul vonzónak találta a Stordeurban lobogó szent tüzet és keresztyéni szabadságot; asszonyként pedig hálát adott Istennek azért, hogy mindez úgy csendesedett le és formálódott hívő komolysággá a férjében, hogy közben nem kellett megtagadnia magát, és nem ragaszkodott kevésbé az Evangéliumhoz.

De az Evangéliumot immár az egykori ellenfél könyvéből és prédikációiból tanulták újra, miközben a hitük miatt elűzötteket tárt karokkal fogadó Strasbourgban dolgoztak, és apránként gyarapodtak is. Isten színe előtt házasodtak meg, és lelkükben szabadok voltak.

De Calvinus elé nem akartak kerülni. Nem is esett nehezükre elkerülni. A sovány, görnyedt hátú prédikátort rengeteg francia nyelvű menekült hallgatta, könnyű volt elbújni köztük. Maga Calvinus is jobban szeretett háttérbe húzódnival, mikor nem prédikált; és a vérmesebb, beszédesebb testvérek teljesen lefoglalták.

Stordeur most valahogy mégis beszélt vele.

Végre beszélt vele.

– Mit beszéltek? – kérdezte óvatosan Idelette. Szívét egyszerre rángatta az öröm, és szorította az aggodalom.

– Oporimus mester vitt magával, hogy fordítsak neki. Ki akarja nyomni az Institutio-t. Calvinus azt mondta, annyira hiányos a könyve, hogy nem örül, hogy újra ki akarják nyomni. Oporimus erre biztatta, hogy akkor bővítse ki. Így majd azok is megveszik, akik az elsőt már megvették. Idelette nem érzett ki semmi közelgő rosszat férje szavaiból. Hát csak ennyit beszéltek? De legalább beszéltek végre! Talán fel sem ismerte őt a francia?

– Oporimus ért ahhoz, hogyan legyen egy tallérból kettő.

– Kettő, de inkább három – nevetett Stordeur is. – Hát lesz új *Instutio*, és én fogom metszeni meg szedni a betűket hozzá.

– Isten útjai – sóhajtotta Idelette. – Hát fel sem ismert?

– Nem. – Idelette bólított és megkönnyebbülten sóhajtott. Beszéltek a prédikátorukról, milyen engesztelhetetlen tud lenni azokkal, akik valamikor szembeszálltak vele. Beszéltek, hogy mind a mai napig ő és a másik elűzött, Farel tüzelik azokat, akik hátramaradtak Genfben, hogy még az úrvacsorát se fogadják el az új lelkészekről. Legalábbis ezt hallották több helyről. Ugyan hogyan fogadná, ha megtudná, hogy az egykori anabaptista ellenfele szedi a könyve betűit?

– De én mondtam neki, hogy már találkoztunk – közölte Stordeur.

Idelette vonásai megfagytak.

– Mondtad neki?

– Mondtam. Elmondtam neki, Isten milyen útra vezetett azóta, és hogy milyen sokat tanultam az igehirdetéseiből. Elmondtam, hogy családos ember vagyok. Megkérdezte, meg vannak-e keresztelve a gyermekeink?

Idelette a két kicsire nézett. Igen, megkereszteltették őket. Elfogadták, hogy Isten így adja a szövetsége jelét, előre, ingyen.

– Meghívtam hozzánk – folytatta Stordeur. – Elfogadta.

– Calvinus ide jön? – sápadt el Idelette és a vasedény lesikálhatatlan foltjára nézett.

Strasbourg, 1540

Idelette még a gyülekezet asszonyaitól kölcsönkapott derékaljakat és takarókat rendezgette, mikor kintről mintha Stordeur hangját hallotta volna. Megdermedt egy pillanatra, szíve verése is kihagyott. Az özvegy Michelle, aki Idelette minden ellenkezését félretolva eljött hozzájuk segíteni ezen az estén, kérdően felvonta a szemöldökét.

– Mi lelt? – kérdezte öreg, recsegő hangján.

– Jönnek! – sápadt el Idelette.

– Hogy jönnének? – ingatta a fejét az özvegyasszony. – Még alig kezdhettek neki a vacsorának! De már jól lehetett hallani a lépéseket és férfiak mormogását. Stordeur jellegzetes orrhangját ezer másik közül is megismerték volna.

– Valami baj van – tört ki Idelette-ből.

– Ugyan – csitította Michelle és sovány, ráncos kezével magához húzta.

– Még fel sem söpörtem! – nézett körül Idelette kétségbeesetten. – A sör is hideg. A fekhelyek... És már zörgettek is. Idelette mintha sóbálvánnyá dermedt volna. Végül Michelle nyitott ajtót az érkezőknek.

Jean Stordeur már egy éve ebben az új házban lakott a családjával. A nyomdától is több bért kaptak, emellett a francia menekültek gyülekezetében is egyre fontosabbá, tekintélyesebbé váltak. Calvinus barátsága utat nyitott nekik és kihúzta őket az önként vállalt visszavonultságukból, amit a mindig gyanús anabaptistákkal közös múltjuk miatt vállaltak. Az *Institutio* új kiadása is népszerűnek bizonyult: a gyülekezet büszke volt rá, hogy a prédikátoruk írta, és az egyik tagjuk metszette hozzá a betűket. Calvinus többi írása is csak növelte a hírét, és gazdagította Oporimus nyomdász-mester erszényét. Ő pedig nem vont meg a munkásai méltó bérét. A Stordeur család a korábbi szűk lukból egy pár szobás, jobb állapotú, világos házba költözhetett. Flandriában nőttek fel: értettek ahhoz, hogyan kell megfogni a pénzt, és tudták azt is, hogy Isten nem véletlenül ad földi javakat a benne

hívőknek. A nagyobb házban szinte állandóan volt néhány átutazó testvér, Strasbourgba szinte nincstelenül érkezett menekült, vagy a gyülekezetbe járó és szegénységét evangéliumhoz méltóan viselő testvér. Calvinus szinte hazajárt Stordeur tüze mellé és nem csak azért, mert a gyülekezet asszonyai, Idelette rendtartása szerint, beosztották, mikor kinél ebédel. Ha nem főztek volna rá, talán el is fogyott volna mostanra, magától nemhogy rendes ételt, semmiféle ételt nem nagyon evett volna.

Most pedig családja helyett családja lettek, amikor vállalták, hogy a prédikátoruk város falain kívülről eljegyzett menyasszonyát és első találkozáásra érkező rokonait a Stordeur-házban szállásolják el éjszakára. Hiszen a kapukat bezárják, mire elköltik a vacsorát, és a menyasszony mégsem aludhat egy fedél alatt a vőlegényével házasságkötésük előtt. Stordeur a gyülekezet pár vénéjével együtt a Calvinus-házban tartott vacsorára volt hivatalos; Idelette pedig reggel óta azon szorgoskodott, hogy a módos földműves családnak méltó szállást adhassanak ezen a fontos éjszakán.

Miért jönnek el ilyen hamar?

Idelette ott állt szégyenével: a még teljesen át sem nézett, el sem rendezett derékaljakkal, úgy-ahogy összehajtott takarókkal, a két fésületlen, mosdatlan gyerekével és a fel sem söpört konyhával. Szeretett volna a döngölt padlóba süllyedni, ahogy Michelle foghíjas mosolyával behívta az érkezőket, és gyorsan átvette a háziasszony szerepét. Ráncos, napbarnított, büszke tartású férfi lépett be először, csodálkozva nézve Michelle vén arcára: tán Stordeur feleségének gondolta, és megdöbbenette a kora. Majd jött a felesége, fiai és végül egy kisírt arcú, szinte még gyermek leány. Maud, jutott Idelette eszébe a neve. Maud. A hite miatt elüldözött család eladó leánya, akit alapos szemrevételezés után Calvinus fivére jegyzett el a strasbourgi prédikátornak. Nemcsak a gyülekezet, hanem szinte az egész város lélegzet-visszafojtva várta, mi lesz a dologból. Annyi jelölt volt már Jehan Calvinus körül, annyi hiábavaló várakozás és remény! Valahogy mindegyik leány könnyűnek találtatott, legyen szegény vagy gazdag, kellemes arcú vagy feltűnően szép. Calvinus nem adta könnyen magát, pedig már igencsak itt volt az ideje, hogy megházasodjon, ahogy a reformált vallás prédikátorához illik.

És ahogy a sok betegsége és gyengesége is megkívánta. Ragyogó elméjét és keresztyén tudományát Isten kifürkészhetetlen szándékai sovány, nyavalyákkal teli testbe zárták, és konok makacsságba öltöztették. Egy gondos, szelíd, mégis határozott asszony kell mellé, aki eteti, ápolja és nem hagyja, hogy eleméssze magát Krisztusért égő tűzében.

Ahogy Idelette összenézett a kisírt arcú Maud-dal, látta, hogy nem ez a leány lesz ez az asszony.

– Mi történt? – kérdezte suttogva.

A konyhára borult sötétet csak a tűzhelyben izzó parázs halvány derengése enyhítette. A fal mellé rendezett derékaljakon Maud atyja és két fivére horkolt, a belső szobában, betett ajtó mögött aludt a leány és az édesanyja. Stordeur és Idelette az az utcára néző ablak alá húzódtak erre az éjszakára, de nem jött álom a szemükre. Idelette-ben odabent majd' megpattant valami, amíg ki kellett várnia, hogy végre mindenki elaludjon, a felzaklatott lelkek elcsendesedjenek kissé, és ő végre kérdezhessen.

– Hm – morogta Stordeur.

– Mi történt? – ismételte meg Idelette türelmetlenül.

– Felbontották az eljegyzést – morogta végül Stordeur kelletlenül.

– Ki? A család?

– Calvinus.

– Miért?

– Túl sokat kérdezel.

Idelette csendben fortyogott egy darabig. Ha nem lett volna szelíd, engedelmes természetű asszony, megtépte volna férje ritkuló, őszülő haját.

– Miért? – szakadt ki belőle végül. Stordeur úgy tett, mintha aludna, de Idelette jól ismerte a szuszogását és tudta, hogy nem alszik. Hogy is tudna aludni, ennyi idegennel a házában, ráadásul

ilyen dolgokkal a háta mögött? Calvinus szinte a családjuk volt, annyit járt ide, annyit beszéltek egymással. Becsülte Stordeur egyenességét, és megszokta Idelette jelenlétét is. Azt is elfogadta valahogy, hogy az asszony időnként hozzá-hozzászólt a férfiak szavához; sőt, még a latinul folytatott társalgásaikhoz is. Calvinus szinte a családjuk, és ami botrány a prédikátor körül támad, az nekik is fáj és nemcsak azért, mert ők adnak szállást most a felbontott eljegyzés szégyenét hordozó családnak.

– Miért? – bökte meg Stordeur hátát.

– A lány miatt – mormolta Stordeur, mintha tüzes vassal húznák ki belőle.

– Mi van vele? Nem... szűz?

A gondolatra is elpirult.

– Ugyan! – fortyant fel Stordeur. – Még mindig a korábbi vőlegényét szereti.

– De az meghalt már, nem? Máglyára vetették.

– Vízbe fojtották a pápisták.

– Akkor halott.

Stordeur megfordult a keskeny, szúrós derékaljon. Idelette még az éjszaka sötétjében is érezte a tekintetében izzó neheztelést.

– Asszonyi fecsegés, amit most művelsz! – közölte Idelette-el.

– Egy mártír emlékét őrzi a szívében – mondta Idelette. – Talán felejtse el? Ezért bontotta fel az eljegyzést?

– Ezért.

– És te nem mondtál erre semmit?!

– Én? Ugyan mit kellett volna mondanom? És igaza van. Meg is mondta, hogy egy élő sem kelhet versenyre szentségben és jóságban a mártírral, ő pedig olyan feleséget akar, aki teljes szívét a férjének szenteli.

– Elképesztő – suttopta Idelette. Azt hitte, Calvinus végre megházasodik, de most minden kezdődik előlről. Fleur, akit Bucer talált neki. Anna-Sofia, akinek a gazdag családja szinte könyörgött, hogy a szinte nincstelen prédikátor vegye el a leányukat, és egyre csak emelték a beígért hozomány összegét... Mindegyikkel volt valami. Valami kifogás. Fleur családja nem akart várni. Anna-Sofia csak németül beszélt, túl szép és túl gazdag volt, és a keze is túl finom. Calvinus egyenesen kijelentette, hogy az ő feleségének olyan érdes, vörös keze legyen, mint Idelette-nek: az asszony épp mosogatott, mikor erről beszéltek, nem győzte rejtteni a kezét és pirulását a szavakra. Maud pedig még mindig szívében hordozza a vőlegényét, akit a franciák ádáz üldözései vettek el tőle.

Ugyan milyen leány lenne megfelelő neki? Ugyan ki jöhet még szóba ezek után?

Stordeur nem volt hajlandó többet szólni.

Némán feküdtek egymás mellett, ridegen, idegenül reggelig. Csak a gondolataik forogtak bennük, de azok forogtak erősen.

Reggel a család a hajnal első sugaraira felkelt. Nem akartak enni, nem akartak inni. A férfiak megölelték Stordeurt köszönetképpen, Maud és édesanyja kerülték mindenki tekintetét. Majd szinte kimenekültek a házból, a városból: a kapuk épp csak nyíltak, ők már léptek is ki a falujuk felé.

Két napra rá Stordeur megszédült a nyomdában és összeesett.

Oporimus és a nyakig tintafoltos inasa húzták át a magatehetetlen testet a közeli házba, és Idelette már a zörgetésükből tudta, hogy baj van.

– Mi lelte? – kapott a szívéhez. Gyorsan helyet készítettek neki, kiterítették. Idelette vizes kendővel megtörölte férje sápadt, verejtékező homlokát, meglazította a ruháját. Stordeur ujjai most is szürkék, aszottak voltak az ólomból metszett betűktől.

Oporimus és épp csak pelyhedző állú inasa szóltanul, kezüket tördelve álltak fölöttük.

– Mi lelte? – ismételte meg Idelette.

Judith sírni kezdett hátul, de most nem vehette ölébe, nem ringathatta, vigasztalhatta. Charles is nyugtalanul csapkodott, magyarázott valamit azon a nyelven, amit felnőttként már nem ért az ember. Idelette bezárta a fülét gyermekei hangjára.

– Csak... megszedült – mondta az inas. – Egy keretet kötöttünk össze éppen, a sok betű mind széthullott, hogy...

Oporimus türelmetlen intéssel elhallgattatta a fiút. A nyomdász pár szót beszélt csak franciául, kicsit többet latinul.

– Ha kell pénz ápolás – mondta. – Üzenés.

Idelette bólintott, és kitessekelte őket.

Estére Stordeur hónaljában kemény duzzanatok támadtak, bőrén pedig megjelentek a foltok.

– Vidéken is több helyen felütötte a fejét – mormolta Claudius.

Kezdett rájuk sötétedni. A szürkület mintha elrejtette volna Stordeur foltjait. *Bár lemosná róla valami, valahogy, bárhogy!* Idelette végül gyertyát vett elő és meggyújtva az asztalra helyezte, férje rögtönzött betegágya mellé. A gyülekezet vezetői első hívásra jöttek. Claudius az egyik fiatal testvért Calvinus keresésére küldte, mert nem találták otthon. Talán az iskolában van. Talán Bucernél vagy valamelyik másik barátjánál. A tanácsnál. Akárhol lehet. De most itt van a helye.

– Azt mondják, Jacques is pestises lett – mondta az egyik presbiter az asztal túloldaláról. A pislá fényben arctalan árnyéknak sejlett csak.

– Melyik Jacques? – kérdezte Claudius. – A molnárségéd?

– Nem, Maud bátyja. Azé a... leányé.

Idelette a sötétbe borult sarok felé nézett, ahol pár napja az a Jacques aludt az atyjával a kölcsönkapott derékaljakon.

– Hm.

Délután orvosért is üzentek. Az ki sem jött. Talán meg sem tudták volna fizetni. De miután meghallotta, Stordeur milyen állapotban van, csak annyit üzent, hogy imádkozzanak érte, mert immár Isten kezében van.

Idelette összeszorította a szívét és imádkozott.

A gyülekezet vénei mind eljöttek és imádkoztak.

Krisztus, irgalmazz!

Idelette törölgette Stordeur hol forró, hol hideg testét. Olajat kent a duzzanataira. Bort próbált a kicserepesedett ajkai közé csepegtetni. Ölelte, mikor valami rángatta egyre erőtlenebbé váló tagjait. Odahajtott a fülét, mikor Stordeur néhány pillanatra magához térve suttogni próbált valamit. Nem értett egy szót sem. Talán akkor sem lett volna értelmük, ha érti őket.

Már besötétedett odakint, amikor Calvinus megérkezett. Néhány fiatalabb tanítványa jött vele.

Egyre többen szorongtak idebent. A gyerekeket Michelle már korábban átvitte magához, hogy ne zavarjanak a szüntelen sírásukkal; és el is látta őket.

Idelette csak egy gyors pillantást vetett a prédikátorra. Valahogy minden idegenné vált, és ezt Calvinus is érezte. Nem az a ház volt ez, ahova szinte hazajárt, ahol annyi vidám vagy éppen keresztyén tudománnyal teli órát töltött. Stordeur nem a szívélyes házigazda, egykori ellenfélből lett barátja és híve volt, hanem egy szürkévé vált, gennyet és verítéket gyöngyöző test. Idelette nem a ház lelke volt, aki jelenlétével, főztjével és szavaival melegséget vont mindenki köré, aki csak betért. Hanem egy kócos, megviselt, zilált ruhájú és zaklatott szívű asszony, aki görcsösen kapaszkodott mindenbe, ami csak elé került.

Uram, irgalmazz!

– A környező falvakban is egyre több a pestises – jegyezte meg Claudius. – És itt bent a falak között is. A szomszédos utcában...

Idelette félretolta a férje betegágya körül virrasztó gyülekezeti vezetőket. Egy rézedényben nehéz szagú főzetet hozott, és egy rossz kendőt benedvesítve vele áttörölte Stordeur szürkévé vált bőrét, óvatosan érintve a kelések széleit. Az öntudatlan test meg-megrándult közben.

Calvinus komoran állt mellettük. A vének tisztelettudóan helyet szorítottak neki. Talán össze is török a vézna, görbe hátú prédikátorukat, ha úgy nekiszorulnak, ahogy egymásnak. Stordeur hangosabban zilált, szája szélére habos nyál csapódott. Idelette letörölte.

Tegnap még minden olyan szép volt!

– Imádkozzunk a testvérünkért! – szólalt meg végül Calvinus. Egy pillanatra megakadt a tekintete az asztal szélére tolt kötetben. Az ő Római levél kommentárja volt, amit Stordeur hozott a nyomdából, és az elmúlt napokban Idelette-el együtt olvasta és értelmezte. Majd a prédikátor Claudiusra és a két másik presbiterére nézett, akik az éjjeli óra és a pestis fenyegetése ellenére vállalták keresztyéni kötelességüket. – *„Beteg valaki közöttetek? Hívassa magához a gyülekezet véneit, hogy imádkozzanak érte, és kenjék meg olajjal az Úr nevében. És a hitből fakadó imádság megszabadítja a szenvedőt, az Úr felsegíti őt, sőt ha bünt követett is el, bocsánatot nyer...”*² Imádkoztak sorban, szívből. Idelette száraz szemekkel sírt. Végül ő maga bocsátotta el prédikátorát és a véneket. Ami még hátravolt, azt kettesben akarta tölteni azzal a férfivel, akivel Isten színe előtt kötötte össze az életét.

A hajnali derengésben komor árnyékok suhantak a város ébredező utcáin. De a Stordeur-ház környéke már rég ébren volt. A lepedőbe csavart testet épp egy saroglyára emelték. Kicsit odébb egy polgárőr állt, kezében a tűzvigyázó bunkósbotja, arca előtt kormos kendő. Két társa nedves szalmával teli üstöket vitt a házba; a hátsó ablakon már gomolygott kifelé a füst.

Idelette és a két gyermek a saroglya mellett állt. Az özvegygé vált asszony sápadtan, kifejezéstelen arccal meredt maga elé. A kis Judith és Charles kisírt szemmel kapaszkodtak szoknyájába. Egy faláda és pár összekötözött szájú balyu hevert mellettük, az egyik balyu sarka belelógott az utca mocskát elvezető árokba. Michelle Idelette mellett állt és átkarolta a vállát. Hát immár özvegyek ők mindketten. Michelle vén és vagyonos özvegy, férjétől örökölt műhellyel, kapcsolatokkal, segédekkel. Idelette még fiatal és szegény; férjétől két apró gyermeket örökölt csak és ezt a pár értéktelen dolgot, amik egy kisebb szekeret sem töltenének meg.

Némán figyelte, ahogy a polgárőrök a saroglyába kapaszkodnak, és húzni-vonni kezdik az egyenetlen utcán, hogy minél előbb egy közös sírba tegyék a testet, és leöntsék mésszel. Később majd imát mondanak az elhunytak fölött, ha összegyűlt annyi test a gödörben, hogy földet teríthessenek rá.

– Jól teszed, ha nem mész oda – súgta Michelle. – Ne így emlékezz rá.

Idelette nem felelt semmit.

A komor árnyékok a gyülekezet férfiainak alakjait öltötték fel. Vének, fiatalabb tagok. Az egyik árnyék maga Calvinus. Megálltak a ház mellett, aminek az ablakaiból már ömlött kifelé a pestis rontását kiűző füst. Halkan beszélgettek. Néha a távolodó saroglyára néztek, néha a bezárt, lepecsételt ház ajtajára, néha, szinte lopva, az utca másik oldalán álló özvegyre és a két gyermekre. Végül elindultak Idelette-ék felé.

– Az Úr adjon vigasztalást! – mondta Calvinus. Látszott rajta, hogy nem találja a szavakat. Ha nem ismerné olyan jól Isten ígését, talán némaságba zárkózna. – Stordeur nem csak a gyülekezetem tagja volt, hanem a barátom is. És... Claudius presbiter felajánlotta, hogy amíg a házat ki nem füstölik...

– Lakhattok nálunk – bólintott gyorsan Claudius. – A hátsó szobában.

– Nálam fognak addig lakni – mondta Michelle.

Kelletlenül néztek az özvegyre. Nehezteltek rá, amiért férje halála után az egyik fiatal segédjével – legalábbis a pletykák szerint – szorosabbra fonta a szálakat, és házasságot terveztek.

Idelette komoran nézett maga elé. Minden olyan távolinak tűnt.

– Felírunk az özvegyek listájára is – mondta még Calvinus. – És ha bármiben...

Idelette bólintott.

Nem emlékezett rá, hogyan került végül ágyba. Nem is értette, mit keres ágyban, amikor még csak reggel van. Nem értette, miért ilyen fáradt. Nem érzett semmi mást, csak fáradtságot. Nem tudta,

hol vannak a gyerekei. Néha mintha hallotta volna őket. Néha hallotta Michelle hangját, érezte hideg, ráncos kezét izzadt homlokán.

Nem emlékezett rá, mi történt a következő napokban.

Végül visszatérhettek a házba, ami füst szagától és Stordeur emlékétől volt terhes. Rendet kellett raknia, takarítania, a megrémült, riasztóan csendes gyerekekbe lelket öntenie. Nem akart magára gondolni. Nem volt mire. Arra sem gondolt, hogy Oporimusnak hamarosan új betűmetszőt kell kerítenie és a betűmetszőnek házat. Ki tudja, meddig maradhatnak itt. Miből fizetik majd a lakbért? Mit fognak enni? Az özvegyek listáján sokan vannak, és tudta jól, hogy az alapítvány kasszája szinte üres. És nem is akart kegyelemkenyéren élni.

De mit tehetne mást?

Isten Illésnek hollókat küldött, hogy táplálják.

A hollókra gondolt, miközben a vasedényt sikálta, amiről már évek óta nem akart eltűnni az a folt.

– Ami azt illeti, Idelette... Beszédem lenne veled.

Idelette szívét mintha jeges marok szorította volna. Már akkor megrémült, mikor éjnek idején halkan zörögtek az ajtón. Olyan halkan, mint a nem is akarták volna, hogy odabent meghallják. Mikor Idelette óvatosan résnyire nyitotta az ajtót, először senkit sem látott. Majd a kapualjban megmozdult valami feketeség, mintha egy szárny rebbent volna. Calvinus volt az. Megrendültnek tűnt.

– Valami baj történt? – kérdezte Idelette.

Calvinus nem válaszolt.

Idelette némán beljebb tessékelte. Önkéntelenül is kinézett az utcára, látta-e valaki, hogy éjnek idején egy magányos férfi tér be hozzá, még ha az a magányos férfi Jehan Calvinus is. Róla ugyanis még a legfelvágottabb nyelvű kofák, a legromlottabb elméjű rosszakarók sem tudtak saftos pletykát kitalálni. Mégis... Valami furcsa érzés fogta el, ahogy betette maga mögött az ajtót. Még a reteszt is ráhúzta. Beszédem lenne veled. Mit akarhat? Soha nem volt beszéde vele. Soha nem jött hozzá. Azért találkoztak, mert Stordeur a férje volt.

Soha nem volt kettesben Calvinusszal.

Ami azt illeti, soha nem volt kettesben más férfival, csak a férjével, vele is csak azután, hogy a testvérek és Isten szent színe előtt házasságot kötöttek.

Calvinus kerülte a tekintetét. Vékony, görnyedt ember volt, mégis betöltötte az egész helyiséget. Teste gyengeségét tekintete és elméje ereje pótolta, pótolta százszorosan is. Most mégsem mert Idelette-re nézni, és az özvegyasszony is csak lopva figyelte őt.

A szokott helyére ültette le a késői vendéget. A főhely, Stordeur helye üresen állt a temetés óta, a szék támlájára az elhunyt mellényét terítették fekete gyászlepelként. A két gyermek a tűzhely mellé húzott ágyból pislogott csodálkozva. Idelette rájuk sziszegett, hogy aludjanak.

– Miről lenne szó? – kérdezte. – Adhatok egy kis... kis...?

A lecsupaszított polcot és szekrényt nézte, amin régen ott sorakoztak az edények, apróbb és nagyobb dobozok. Most néhány csorba bögre maradt csak, pár fonnyadó alma, egy fonott, lukas kosár. Idelette pénzzé tett mindent, hogy kicsit tovább maradhassanak a házban; maga sem tudta, miben reménykedik. A gyülekezet szegényeket és özvegyeket segítő alapjából adtak neki valamennyit, de az alap kongott az ürességtől. Menekült nincstelenek gyűjtöttek a magukfajtnak.

– Egy kis... vizet?

– Köszönöm – bólintott Calvinus. Még alig szólt pár szót, de érdekessé vált a hangja, annyira kiszáradt a torka. Idelette vizet tett elé, az is lehetett volna frissebb. De nem tudott olyan gyakran vízért menni, ahogy illett volna. Calvinus ivott. Kiugró ádámcsutkája rángatózva járt fel-alá.

– A beszédem az lenne – tette le végül a poharat. – Hogy... mérlegelve Isten rendeléseit és... megfogadva jó barátom és testvérem tanácsát, aki... aki a figyelmembe ajánlott egy újabb... jelöltet, aki igen kegyes, feddhetetlen... istenfélő és... takarékos, jó indulattal van az elesettek és a betegek iránt, és...

Idelette végre leült az asztal másik oldalára. A régi érzések, gondolatok körülvették. Mennyit tervezgették Stordeur-ral és a gyülekezet asszonyaival a dolgot! Mennyit imádkoztak! Hogy sajnálták, mikor... Mintha újra ott lett volna, azokban a közeli, mégis távoli időkben, mikor legnagyobb fájdalma az volt, hogy a prédikátoruknak nem találnak megfelelő feleséget.

– Ismerem? – kérdezte. – Úgy hallottam, Anna-Sofia családja még mindig...

– Te vagy az, Idelette – tört ki Calvinusból.

Idelette körül forogni kezdett a világ. *Mit mondott?* Az asztal eres lapjába kapaszkodott, keze is eressé vált, annyira szorította. *Mit mondott?*

– Tudom, hogy nem a legillőbb és legszebb módon... és én is igen korainak tartom, hiszen Jean Stordeur igen jó barátom volt, de... Bucer is biztatott, hogy...

Valóban ezt mondta?

Idelette majdnem elájult, szinte szétszakította a sokféle érzés, ami a semmiből felbukkanva kavargni kezdett benne és majdnem széttépte a szívét.

– Ó.

Kívülről hallotta a saját hangját. Ó. *Jézus Krisztus!* Micsoda rendelése ez az Úrnak? Vagy micsoda ostoba tréfája az ördögnek? Nem, nem lehet az ördög dolga. Tudta, hogy nem az. Tudta, hogy... Nem tudott semmit.

Idelette zavartan lesütötte a tekintetét.

– Feleségül kérlek, Idelette – mondta Calvinus. – Mit mondasz erre?

Idelette felnézett rá. Szemében könnyecseppek csillogtak a lámpás gyenge fényében.

Mégis mindent tudott.

Tudom, amit tudnom kell.

– A feleséged leszek, Jehan Calvinus – felelte.

– A mi segítségünk legyen az Isten nevében, aki az eget és a földet teremtette! Ámen!

Bucer ünnepélyes hangja betöltötte a régi dominikánus templom kórusát. A menekültek francia nyelvű gyülekezete itt kapott végül állandó helyet, az egykori pápista székhelyen; ahol az evangéliumi hitüket olyan erősen üldöző szerzetesrend ült egykor. Miután Strasbourg befogadta a reformációt, elkobozták a szerzetesek épületeit és itt maradt javait. Hosszas huzavona után végre megtalálták a módját annak, hogyan fordítsák a város ifjúsága és az evangéliumi hit hasznára mindezt. A kisebb templom nagyságával vetekedő emeleti kórus így a hitük miatt üldözöttek lelki otthona lett. Sokakat éppen a dominikánusok fenyegetése űzött el hazájukból.

Itt állt most Calvinus és Idelette, Isten és a gyülekezet színe előtt. Bucer latin szavait az egyik diák fordította franciára, szerényen meghúzódva a híres prédikátor oldalán. Calvinus Farelt kérte fel, hogy összeadja őket, de Farel nem tudott volna ilyen hamar Strasbourgba jönni. Idelette nem is bánta. A két prédikátor annak idején együtt űzte ki Stordeurt Genfből. Fonák dolog lett volna, ha most pedig az egyik adja a másikhoz egykori ellenfelük özvegyét.

Három vasárnap hirdették ki az eljegyzésüket: kiálltak a gyülekezet elé, mutatva Isten és ember előtt házassági szándékukat. A tervezett házasság híre hamar bejárta a várost, de nem keltett akkora felbolydulást, mint amitől Idelette félt; bár páran persze morgolódtak, hogy nem várja ki az illő gyászidőt. Ugyan, hogy várhatta volna ki? Calvinust még a közelgő wormsí útja is szorította: azt beszéltek, őszre hirdetik meg az újabb gyűlést, ahol Strasbourg is képviseltetni fogja magát; és természetesen a német protestánsok élén ott lesz Melancthon professzor is, aki sokat biztatta arra, hogy megházasodjon. Ki tudja, meddig lesz távol; és Calvinus úgy akart útra kelni, hogy Idelette-tet és a két gyermeket biztonságban tudja; fedéllel a fejük felett, prédikatori és tanári jövedelmével rendelkezve, amíg ő messze jár.

Az egyszerű faasztalt néhány testvérnő virágokkal ékesítette fel. Visszafogottan, hiszen Idelette számára özvegyként már nem járt olyan díszítés, mint egy szüzessége virágát férjének adó menyasszonynak. Nagy vigasságot sem terveztek, hiszen nemrég még gyászt ültek. Calvinus örömmel kihagyta volna még ezt a kicsi lakomát is, de meg kell adni Istennek, ami az Istené és a barátoknak, ami a barátoké.

Bucer rövid beszédet tartott, igyekezett egyszerűen fogalmazni, hogy a diák könnyen át tudja adni a szavait a francia gyülekezetnek. A házasságról beszélt, ami Isten rendelése; a férfi és az asszony szerepéről benne; Isten szolgálatáról, amiben a maga helyén Idelette és Jehan erősen helyt állt eddig is, és ezután még inkább helyt tudnak majd állni.

Végül egy rövid imádsággal zárta, és a jegyespárra nézett.

– Testvéreim, Idelette és Johannes! Mivel tudjátok, hogy az Úr rendelte el a házasságot, akartok-e ebben a szent kötelékben, amelyet Isten olyan nagy tiszteletben részesít, élni?

– Akarunk – felelték neki.

Idelette szíve furcsán összeszorult. Stordeur-ral, anabaptisták módjára, csak Isten színe előtt esküdtek és nem kérték semmiféle szervezett egyház áldását. A pápisták szemében nem is voltak házasok, parázñaságban éltek és fattyakat nemzettek. Strasbourgban sem támogatták az ilyesféle dolgokat, de elfogadták, ahogy Calvinus is elfogadta. A szertartástól valami furcsán remegett mégis odabent a szívében. Kedvesebb ez így Istennek? Erősebb talán? Hát nem áldotta meg a köteléküket amúgy is? Hát nem élnek keserű, átkos házasságban sokan, akik pedig az Egyház tanítása szerint keltek egybe?

– Az-e a szándékotok most, a gyülekezet előtti megjelenésetekkel, hogy szent szövetségekre a gyülekezet helybenhagyását kérjétek? – kérdezte Bucer.

– Igen – felelték rá együtt.

Bucer a kórus padjai között szorongókra nézett.

– Felszólítom a jelenlevőket, hogy legyenek tanúi ennek a frigynek! Ha azonban volna valaki, aki valami házassági akadályról tudna vagy arról, hogy egyikük vagy másikuk már a házasság kötelékében van, az most jelentse ki!

Kis csend telepedett rájuk, csak a kórus padlója nyikorgott kicsit.

Bucer bólintott.

– Miután senki nem emelt kifogást – folytatta –, és nincsen semmi akadály, a szent elhatározásokat, amivel a mi Urunk titeket ide vezetett, erősítse meg az Úr: legyen ez a kezdet Isten nevében, aki az eget és a földet teremtette! Ámen!

– Ámen! – morajlott a gyülekezet.

Genf, 1542

A lépcső végre megreccsent.

Idelette hirtelen teljesen felébredt. Eddig is virrasztott, nem tudott elaludni, nem akart elaludni, amíg Calvinus nem ér haza, de sokszor körülvette valami álomszerű szendergés, furcsa szédelés. De most, a lépcső ismerős recsenését hallva teljesen kitisztult az elméje.

Csak a férje alatt reccsent így a lépcső. Épp csak hallhatóan, hiszen alig kellett valami súlyt magára vennie. A gyerekek mindig siettek rajta: alattuk élesen, hirtelen reccsent. Antoine sógora alatt kelletlenül, szinte panaszkodva. Mikor Calvinus jött, a lépcső talán csak Idelette-nek akart jelezni, hogy készítse és öltöztesse díszbe a szívet.

Idelette még virrasztott, de már az ágyban feküdt; nem érezte jól magát. Hasa kidomborodott és a benne formálódó gyermek rugdalódzott, örömmel kevert fájdalmat festve az anya arcára.

Calvinus óvatosan lépett be a szobába. Fényt sem hozott magával. Mikor meglátta, hogy Idelette tágra nyílt szemmel nézi, és az ágy mellett apró lámpás pislákol, fáradtan elmosolyodott. Mindig fáradt volt. Genf mindenféle ígéretekkel és fogadkozásokkal csábította vissza, pedig az egykor elűzött prédikátornak nem akaródzott visszatérnie. Keveset beszélt erről Idelette-nek, de nem is kellett róla beszélnie. Az asszonyok érzik az ilyesmit. Isten mégis visszahívta. Genf pedig nem tagadta meg magát: szinte az első napoktól kezdve ott feszült ellene Calvinus akaratának, ahol csak tudott. Mindig engedett, kicsit mindig mást akart, nyugtot soha nem hagyott. Legalább annyian rajongtak a visszatért lelkipásztorért, mint ahányan gyűlölték lobogó gyűlölettel. Calvinust inkább az előbbi zavarta: ugyan ki ő, hogy így nézzenek rá?

Idelette idegenként érkezett Genfbe kicsivel a férje után. Beköltözött a Kanonokok utcájában álló emeletes házba, amit a tanács bérelt nekik évi tizennégy aranyért. A házat olyan szegényesen bútorozták be, hogy a külsőségeket kedvelő Antoine szinte naponta panaszkodott miatta. Idelette idegenként érkezett, és idegen is maradt. A genfi gyülekezet másmilyen volt, mint amit Strasbourgban maga mögött hagyott. Nagyon kevés asszonyt érzett testvérenek. Nem Idelette volt számukra, hanem Madame Calvin. Mintha folyton vigyáztak volna a jelenlétében, nehogy olyat tegyenek, mondjanak, ami rossz fényt vetne rájuk. Szép szavaikban Idelette nem érzett őszinte szeretetet. Segítő kezeikben nem érzett őszinte odafordulást.

Hamar megkeményedett hát ő is a genfiak irányába.

Calvinus volt az ő otthona és az, akivel szemben önmaga lehetett. Mikor vele volt, akkor volt Idelette és nem Madame Calvin. Genf mégis próbálta tőle elvenni ezt is. Munkát és egyre több munkát adtak prédikátoruknak. Gyülekezeti ügyek. Városi ügyek. Konzisztórium tárgyalások. Követségek, hogy a gyenge testével és rossz gyomrával a Léman-tó környékét járja folyton, keveset aludva, keveset étkezve. Ha itthon volt, elég volt kilépni az utcára, hogy valami jöttment szidalmazza. Néha Idelette-nek is jutott a szidalmakból: napokig betege volt utána a legostobább szavaknak is. Ha pedig Calvinus itthon volt, leginkább az íróasztala fölött görnyedt. Ez volt az ő része.

Idelette pedig a háztartást vezette. Antoine velük élt, innen építette az üzleteit. Neve utat nyitott neki az evangéliumot követő kereskedők köreibe. Üzlettársai gyakran megszálltak náluk. Calvinus levelezőtársai, átutazó tudósok, prédikátorok szintén. Diákok is laktak velük. Beszéltek, hogy lehet, szolgálatot fogadnak, mert máshogy nem bírják. Judith és Charles is szépen nőttek.

Ahogy férje erős kézzel próbálta zabolázni Genfét, úgy uralta Idelette a Calvinus-házat.

Igen kevés maradt nekik, hogy férj és feleség legyenek egymás között, Isten színe előtt. Leginkább csak ilyenkor, esténként. Inkább éjszaka volt már. Mikor már nem kereste senki a genfi prédikátort, és fáradt volt ahhoz is, hogy könyvet vagy levelet írjon. Idelette virrasztott, hogy ezekben az értékes percekben, néha órákban találkozhasson vele, és együtt lehessenek.

Pár rövid szóban megbeszéltek, mi történt, míg Calvinus távol volt. Calvinus a saját dolgairól ritkán számolt be, akkor is csak Idelette unszolására és mert látta, hogy feleségét nem csak az bántja, hogy látja férje terheit, hanem az is, hogy azokat nem osztja meg vele. De nem is oszthatott meg mindent. Leült a várandós asszony ágya mellé. Mikor Idelette hűvös, nyirkos keze az övét kereste, először el akarta húzni: egész nap emberek között volt, emberekkel viaskodott, most teljes magányra vágyott, és megriadt még a hitvesi érintéstől is.

De végül nem mozdult: hagyta, hogy Idelette keze az övére fonódjon. Idelette pedig tartotta erősen. Nem is mindig kellett beszélniük ahhoz, hogy mindent elmondjanak egymásnak. Ilyenkor kapcsolódtak össze. Csak egy kézfogás. Néha egy kis egymáshoz hajolás. Egy tétova, gyenge ölelés. A másik szívének dobogása. Savanyú, fáradt illatának belégzése. Bőrének érintése. Néha, ritkán kicsit több: Isten férjévé és asszonnyá teremtette őket, és megáldotta házasságukat. Idelette jól emlékezett arra az éjszakára, amikor először voltak együtt. Özvegyként tudta jól, hogyan megy a férfi dolga az asszonnyal. Új férje viszont nem tudott ezekről a dolgokról semmit. Vezette hát: szelíden, türelmesen, együtt remegve vele és végül feloldódva abban a titokban, amit Pál apostol is csak Krisztus és az Egyház felfoghatatlan kapcsolatával tudott megmutatni.

De most nem mozdultak tovább. Idelette gyermeket várt: nem is lehetett.

Egymás kezét tartották, míg végül a fáradt asszonyt el nem nyomta végre a nyugtató álm.

Ahogy kilépett a beteg Ami Porral házából, hirtelen szédülés fogta el. Talán a benti, kórtól nehéz szagú levegő után a Léman-tó felől fúvó erős, tiszta szél érzete. Talán...

Önkéntelenül is a hasához kapott, hogy védje a benne formálódó, egyre nehezebb magzatot.

– Madame! – ragadta meg a karját a diák, aki elkísérte az útra. Vastag botja az utca sarába loccsant, ahogy két kézzel a gondjaira bízott várandós asszony után kapott. Nem számított, hogy mekkora illetlenség valaki asszonyához érni.

– Csak egy... – Idelette kereste a szavakat. Mintha csak azután hallotta volna őket, hogy már kimondta. – Csak... kicsit... elgyengültem.

Páran a segítségükre siettek. Egy hagymaszagú piaci kofa erős karja vette át a diáktól. Egy másik asszony hangosan imádkozott. Nem látta jól az arcokat, de mintha ők is a Szent Péterbe jártak volna.

– Ültessük le! Óvatosan!

– Hozzatok vizet!

A szédülés lassan alábbhagyott. Nagyokat pislogott, nagyokat lélegzett. Végül már úgy érezte, teljesen jól van. Még Ami Porral szolgálója is ott sertepertélt körülötte, ahelyett hogy a halálos beteg asszonyát ápolta volna. Idelette rá is szólt, hogy eredjen dolgára!

– Nincsenek rajta foltok... – hallotta valaki hangját.

Ez végre erőt öntött belé. Kis segítséggel feltápáskodott.

– Persze, hogy nincsenek rajtam foltok! – csattat rá arra, akiről azt gondolta, a foltokról beszélt. – Nem vagyok pestises! Csak kicsit megsédültem! Terhet hordozok!

Ahogy kimondta, tudatosult benne, hogy egy ideje már furcsa tompasággal fáj lent a hasa.

Idelette nehezen szedte a levegőt. Kicsit féloldalasan, kitekeredve feküdt az ágy támlájának dőlve, úgy, ahogy rárogyott hazaérkezve. Férje és Judith lánya hiába próbáltak segíteni neki, ellökte magát a segítő kezeket.

– Most így... így jó – sóhajtotta. – Csak... hagyjatok.

Valahogy visszaértek a Kanonokok utcájába. Kevés részletre emlékezett. A végén már mintha kisebb csődület követte volna őket, egyesek aggódva, mások kárörvendve. Hamarosan Calvinus is hazaért, majd Antoine is. Az egész háznép ott sopánkodott körülötte, pedig csak egy kis nyugalomra vágyott.

– Miért engedted el? – hallotta Calvinus halk számonkérését.

– Itthon se voltam – méltatlankodott Antoine is suttogva.

– Hát hol voltál?

– Üzlettársnál.

Hallgattak egy darabig. Idelette szuszogása lüktetett csak a szobában. Antoine akkor sem tudta volna visszatartani, ha itthon van. Ami Porral asszony a kevés igazi barátaik egyike volt, testvérük a hitben, szolgatársuk a gyülekezetben. Ki tilthatja meg a prédikátor feleségének, hogy meglátogassa a beteget? Tudták ezt, ezért is hallgattak el egymás kárhoztatása helyett.

Utána a városban egyre erősödő pestisről kezdtek halkán beszélni és azokról az elvetemültekről, akik a kórságot terjesztő kotyvalékkal kenik be egyesek ajtaját.

– Azt mondják, Ami Porral nem éri meg a reggelt – jegyezte meg Antoine.

– Pestises?

– Azt mondják, nem. De két házzal odébb volt pestises is...

A nemrégiben felfogadott házvezetőnőjük lépett Idelette mellé. Megismerte fanyar szappanszagáról és nehéz lépteiről. Nedves kendővel törölte át Idelette arcát, és elégedetlenkedve hümmögött.

– Hívjam az orvost? – kérdezte. – Vagy... a bábát?

– Milyen bábát?! – csattant fel Calvinus. – Igen korai az még! Hagyjatok neki egy kis nyugalmat!

– Valami... valami nem jó.

Idelette az asztallapra dőlt. Mintha széthasadt volna benne valami, de a fájdalmat nem is érezte, csak a páni félelmet.

– Szűzanyám! – szakadt ki a tiltott pápista babonaság a házvezetőnőből. – Tiszta vér a padló!

Megragadta Idelette karját, és a legközelebbi székre ültette. Kiáltozni kezdett. A náluk lakó két diák bukkant fel. A kisebbiket a bábáért szalajtották, a másikkal valahogy eltámogatták Idelette-et a belső

szobába, és az ágyra fektették. A fájdalom mostanra már utolérte. Teste megfeszült. Próbálta némán túrni, de nem lehetett. Csak utólag ért el a füléig, ahogy felsikoltott.

– Szólj... szólj... – ripakodott rá a házvezetőnő az itthon maradt diákra. – Szólj a szomszédasszonynak!

– Melyiknek?

– Az összesnek! Te lány, meg... hozz kendőket! Nem, hozz vizet! Hozz...

– Küldd ki Judith-ot – nyögte Idelette. – Nem akarom, hogy most...

– Hát ki? – csattant rá a háziasszonyára a vaskos derekú genfi nő. – Asszony lesz ő is, ideje látnia!

A fájdalom újabb hullámokban tört rá, és mindent elborított a vér.

– Nagyon korán született. – A bába hangja most távolról jött. Immár nem kiabált, nem rikácsolt, nyugodtan, kimérten beszélt. Idelette a rátelepedő zsibbadt fájdalomon átszűrődve hallotta csak. – Ha nem tudjuk melegen tartani és feltáplálni, akkor... Még legalább két hétig. Ezért fűtettem be a kályhába.

Korán jött.

Idelette tudta jól, milyen gyermeket a világra hozni. Tudta jól, hogy az asszonyok hordozzák az átkot, amit az első asszony bűnbeesése vont mindnyájukra; és Isten különös kegyelme, ha a sok fájdalom és szenvedés után mind az anya, mind a gyermek életben marad; és bele sem rokkann egyikük sem. De ez a szülés most valahogy más volt. Korán jött, igen. Még nem voltak rá készen.

Egyikük sem volt rá készen.

De azt mondják, a gyermek él.

Ugyan mi kell más?

Lépteket hallott közeledni. Megismerte őket. Egy könnyű és egy még könnyebb lépés. Calvinus és Judith.

Kinyitotta a szemét. Csak homályosan látta a férje szikár, fekete talárba bújt alakját, ahogy óvatosan a gyűrött, izzadságtól, vértől és minden mástól mocskos ágya szélére ül.

– Fiú lett! – suttogta Calvinus.

– Fiú – szakadt ki a halk sóhajtás Idelette-ből. – Istennek legyen hála!

– Istennek legyen hála! Igen kicsi... fiú. És nagyon... gyenge. *Fililoi.*

– *Fililoi?* – Idelette a férje kezét kereste volna, de tagjai nem engedelmeskedtek az akaratának.

– Azt jelenti: fiacska. Kicsi fiacska.

Furcsán fátyolosnak hallotta a férje hangját.

Közben több asszony is felbukkant, és sietős, kapkodó mozdulatokkal rendbe rakták a szobát. Sima köveket melegítettek a kályhán és Idelette köré tették őket, majd a bába visszahozta a nyáridőben tüzesre fűtött kályha mellett átmelegített gyermeket, és anyjának adta. Idelette eres, verejtéktől nyirkos karjai erre végre megmozdultak. Gyengén ölelték, de az apró, csenevész gyermek felismerte, és kicsit megnyugodott. Még sírni is alig volt ereje, szinte hallani sem lehetett.

– Meg kell keresztelnünk – mondta Calvinus. – De nem tudom, mi legyen a neve.

– Legyen Jacques – sóhajtotta Idelette. – Szent Jakab ünnepén indultak meg... a fájások...

Calvinus mintha halkán felnevetett volna erre. Idelette csak kicsit később értette meg, miért. Régóta elhagyták már ők is, Genf városa is a pápista ünnepeket, most mégis ez volt az első dolog, ami a gyermekágyban eszébe jutott. Isten is nevet rajtuk vajon? Vagy haragszik rájuk?

– Jacques – hallotta a férje hangját. – Legyen hát Jacques. Hát erre a névre fogjuk keresztelni.

Ahogy a keresztség szent jegye által az apró gyermeket Krisztus egyházába fogadták, pár napra rá úgy fogadta maga Krisztus is a törékeny testben maradni nem akaró lelket: néhány görcsös, hidegrázással teli roham után Jacques Calvin idejekorán világra szakadt teste nem mozdult többé, és a *fililoi*val együtt meghalt valami Idelette szívében is.

A szobát hiába fűtötték, egyre hidegebb lett minden.

Egyre hidegebb, egyre sötétebb és egyre távolabbi.

És Krisztus egyre közelebb.

Lent nyikorogva kinyílt az ajtó. Mintha másik világból jött volna a hang, de még visszarántotta az élet és halál között imbolygó Idelette-et egy kis időre.

Kinyitotta a szemét. Judith ott ült mellette. Látta, hogy fogja a kezét, de már nem érzett semmit.

Talán a keze már meg is halt. De a tudat, hogy a szinte már eladósorba lépő lánya ott van vele, melegített egy kicsit Idelette szívén. Judith mögött két hasonlóan karcsú alak sejlett, valamit pusmogtak.

– ... de most melegítsd meg jobban! – hallotta Anne hangját. Sógornője egy éve sem lakott velük, miután Antoine végre megházasodott. Csinos arcú, fiatal felesége mellett végre a gyönyörű szekrényeket és Anne atyjának üzleti kapcsolatait is megkapta hozományként. Majd kis időre rá egy kisebb botrányt is, amikor a fiatalasszonyt hírbe hozták Antoine egyik fiatal üzletfelével, aki sokszor a férj távollétében is betért a Calvin-házba, néha késői órán is. Idelette akkor már ritkán kelt ki az ágyból: a *filioi* után megfogant többi gyermek kihordása, és a halva született vagy igen kis időt élt emberkék elvesztése teljesen felőrölték az egészségét és maradék erejét. A botrány legalább annyira szívére ült, mint férje szívére és lelkére: a saját házában, a saját sógornője esik paráznaságba! A Kistanács vizsgálta az ügyet, Anne és a látogatója börtönbe is került arra az időre; de végül nem találtak egyértelmű bizonyítékot, és a házasságot nem lehetett felbontani. Anne a Konzisztórium előtt, Antoine és Jehan Calvinus elé térdelve kért bocsánatot, és fogadta meg, hogy megváltozik.

Meg is változott, immár kínosan ügyelt arra, hogy ne adjon semmi okot arra, hogy bármiféle hírbe hozzák. De a két asszony között megfagyott minden. Idelette el sem tudott képzelni nagyobb ámulást, mint hogy asszony ilyen botrány árnyékát húzza férjére, akivel Isten színe előtt kötött szövetséget. Ha nem lettek volna Idelette betegségei, talán hetekig egymáshoz sem szóltak volna, Anne és ő. Ha a fiatal és egészséges sógornőjének nem kellett volna Idelette-et ápolnia, és átvállalnia tőle szinte az egész háztartás vezetését; talán egy helyiségben sem lettek volna szívesen. De talán Isten volt az, aki a testi nyomorúságok által egymás közelébe kényszerítette őket.

– Meleg volt az – feleselt Colette, akit Anne érkezésekor fogadtak fel szolgálónak. Szigorúbb helyeken talán már fel is pofozták volna ilyen szavaiért, de Anne Calvinnal szemben egyre többet engedett meg magának. A paráznasággal kacérkodó asszonyokat ugyan ki tisztelné? Még a saját szolgálójuk sem.

– Azt mondtam, jobban! – csattant fel Anne. Idelette megrezsent a hirtelen szóra. Colette mormolt valamit fitos orra alatt, és dolgára sietett.

Lent nyikorogva becsukódott az ajtó, és mintha ide-oda toporgó lépések hangja hallatszott volna fel. Anne az ajtóhoz lépett és lenézett.

– Az úr az. És a többi lelkész.

Nagyon távolról jött a hangja. *Az úr az.* Anne ritkán nevezte nevén Jehan Calvinust. Ő volt az úr. Antoine volt az ura. Amúgy is ritkán szóltak egymáshoz, csak ha nagyon muszáj volt. Sokszor néma, hideg csendben tette tisztába Idelette-et, törölte át nehéz szagú főzetekbe mártott kendővel egyre fogyó testét, etette pépessé főzött, ízetlen ételekkel.

Recsegett a lépcső. A belső szoba hamarosan megtelt sötét talárba öltözött komor alakokkal. Idelette szeme már annyira elhomályosult, hogy nem látta, melyik közülük Calvinus. Nem látta, de érezte. Tudta.

– Elhoztam a testvéreket, hogy imádkozzanak érted, Idelette!

Még a férje hangja is igen távolról jött immár.

Talán mondott rá valamit.

Valamelyik lelkész beszélni kezdett. Fiatal hangja volt. Talán Abel lehetett. Amikor még volt annyi ereje, hogy a két sarokkal odébb álló Szent Péterbe el tudjon menni istentiszteletre, szerette Abel prédikációit hallgatni. De most alig értette a szavait. Csak a belőlük áradó erőt érezte. Közben Colette visszatért az újramelegített vízzel, és Anne Judith segítségével átdörgölte a haldokló asszony egyre hidegebb karjait, hogy benne tartson még valami melegséget.

– Krisztus mindent felülmúló szeretete és a feltámadás reménysége az, amit erőt ad most nekünk – hallotta férje szavait.

A dörzsölés segített kicsit. Talált magában annyi erőt, hogy kezét arrafelé mozdítsa, amerre Calvinust sejtette. Megragadták egymás kezét.

– A gyermekeim... – suttogta Idelette. – Akiket... Jean-nak szültem...

– Judith és Charles – felelte a férje. Idelette érezte arcán a lehetét, olyan közel kellett hajolnia, hogy értsen valamit a gyenge szavakból.

– Judith és Charles – sóhajtott Idelette. Ez a pár szó is kimerítette. – Nem tudtam... neked gyermeket adni...

– Mellettem voltál, és mindenben segítőtársammá lettél – biztosította róla Calvinus. – Isten a legjobbat adta nekem benned. Kívánni sem kívánhattam volna nálad jobbat. És ha te nem lettél volna, szolgálatomban... szolgálatomban nem született volna annyi lelki gyermekem. Adtál hát nekem gyermeket, Idelette, nem egyet, nem kettőt, de ezret.

Idelette elmosolyodott.

– Az én kettőmet... – suttogta kicsit később. – Istennek ajánlottam őket... Tudom... hogy ami Istennek van ajánlva... arról te is gondot viselsz.

– Mindig is gondoskodni fogok róluk, atyjuk helyett is. Mintha csak az enyéme lennének.

– Csak éljenek kegyesen... – sóhajtotta még Idelette.

Teljesen kimerítette a beszéd, hiába próbálta férje kezét szorítani, vékony ujjai leperegtek róla. Megnyugodott, hogy kimondta ezeket. Megnyugtatták férje szavai is. Krisztus Igéi is ott voltak körülötte. Sok dolga lenne még a világon, de...

Talán már csak annyi van, hogy méltó módon távozzon belőle.

– *Íme, titkot mondom nektek: nem fogunk ugyan mindnyájan elhunyni, de mindnyájan el fogunk változni. Hirtelen egy szempillantás alatt, az utolsó harsonaszóra; mert meg fog szólalni a harsona, és a halottak feltámadnak romolhatatlanságban, mi pedig elváltozunk. Mert a romlandó testnek romolhatatlanságba kell öltöznie, és e halandónak halhatatlanságba...*³

A lelkészek szavai egyre távolabbról jöttek. Néha már Calvinus jelenlétét sem érezte. Néha mintha ő maga is mondott volna valamit. Igéket? Fohászt? Bármi is volt, jó ízt hagyott a nyelvén.

– Alszik... alszik még? – hallotta maga körül Antoine hangját.

– Olyan békés az arca – felelte valaki. – Alszik.

Majd mintha férje csontos, nyirkos tenyere simult volna Idelette homlokára.

– Meghalt!

– Nem! – Egy másik, erősebb kéz simult az előző helyére. De Idelette mintha már kívülről látta volna magát. Mintha a teste már csak ennyi lett volna: test. – Mégis. Meghalt valóban.

Egyre hidegebb lett, de a sötétség egyre ragyogóbb világosságba fordult.

3 Első Korinthusi levél, 15, 51-53, revideált újfordítás szerint